

N:r 62.

Ankom till Riksdagens kansli den 15 april 1910 kl. 1 e. m.

*Utlåtande, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående
upplåtelse till Sophiahemmet af visst område å kungl.
Djurgården.* (I. A.)

I en till Riksdagen den 4 april 1910 aflåten, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad proposition, nr 127, har Kungl. Maj:t under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver civil-ärenden för samma dag föreslagit Riksdagen medgifva, att det område å kungl. Djurgården, innehållande en areal af omkring 50,000 kvadratmeter, som för närvarande innehafves af Sophiahemmet, må under de villkor, som pröfvas lämpliga, till Sophiahemmet upplåtas att af hemmet disponeras, så länge området användes för sitt nuvarande ändamål.

Till stöd härför har af departementschefen enligt ofvanberörda statsrådsprotokoll anförts följande:

»Genom särskilda resolutioner den 7 februari 1887, den 26 juni 1889, den 31 oktober 1892 samt den 19 oktober 1896 har framlidne Hans Maj:t Konung Oscar II för uppförande af ett hem för sjuksköterskor och en i sammanhang därmed inrättad sjukvårdsanstalt, benämnd Sophiahemmet, under sin regeringstid afgiftsfritt upplåtit vissa områden å kungl. Djurgårdens norra del, belägna norr om Valhallavägen, utgörande enligt af riksmarskalksämbetet meddelad uppgift en areal af något mera än 50,000 kvadratmeter.

Vidare hafva Konung Oscar II och Hennes Maj:t Änkedrottningen Sophia genom gåfvobref den 21 januari 1890 till Sophiahemmet till evärdlig ägo skänkt den då å ifrågavarande område uppförda sjukhusbyggnad. Vid gåfvan fästes det villkor, att utan uttryckligt medgif-

vande af gifvarna och framdeles af dem, som vid deras frånfalle vore deras rättsinnehafvare, eller, när de icke mera funnes, af den regerande Konungen denna sjukhusbyggnad aldrig finge vare sig användas annorledes än för sin bestämmelse eller föryttras eller på annat sätt anstalten afhändas samt ej heller till annan plats förflyttas.

Efter Konung Oscar II:s frånfalle har Djurgårdens förvaltning erbjudit styrelsen för Sophiahemmet upplåtelse af ifrågavarande område för tiden till och med den 31 december 1929, därest icke, efter regentskifte under nämnda tid, upplåtelsen af Konungen återkallades, hvarjämte för området bestämts en arrendesumma af 10 kronor för år.

I en till civildepartementet ingifven underdånig skrifvelse af den 21 december 1908 har nu styrelsen för Sophiahemmet hemställt att få området till sig öfverlätet med äganderätt.

Till stöd för ansökningen har styrelsen, under erinran om det förut omnämnda gåfvobrevet rörande sjukhusbyggnaden, anført, att genom talrika gåfvor, testamentariska dispositioner och insamlade medel i anslutning till nämnda byggnad uppförts andra storartade byggnader, alla afsedda att främja Sophiahemmets mål att inom fäderneslandet utveckla god och tidsenlig sjukvård samt för sådant ändamål dana och upprätthålla en kår af skolade sjuksköterskor, för tryggnad af hvilkas ålderdom, förutom genom pensionering, dessutom öppnats en fristad i en på senare åren å hemmets område uppförd särskild byggnad. För sin verksamhet redan i nuvarande omfattning är Sophiahemmet, fortsätter styrelsen, i behof af ytterligare byggnader, hvilka, redan planlagda, skulle uppföras å tomtens södra och västra delar. För framtida utvidgning, i sammanhang hvarmed ifrågasatts medicinska afdelningens skiljande från den kirurgiska, torde — då all tanke på inkräkning på tomtens såsom rekreationsplats så ytterst betydelsefulla mittelområde måste förkastas — tomtens norra del komma att tagas i anspråk. Att alla dessa, både nuvarande och blifvande byggnader, som utgöra villkoret för att Sophiahemmet skall fylla sin höga fosterländska uppgift, skola ligga på ett område, upplätet med så lösrig rätt som angifvits, anser styrelsen knappast låta sig försvara.

Då någon annan utväg att trygga Sophiahemmets ställning i angifvet hänseende ej torde förefinnas, har Sophiahemmets styrelse därför, såsom nämndt, hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen medgifva, att till Sophiahemmet må under äganderätt upplätas hemmets nuvarande område, betecknad å en ansökningen bifogad, af förste landt-

mätaren C. A. Sjöberg år 1907 upprättad karta öfver Sophiahemmets område med röd, fulldragen linje.

Till följd af nådig remiss har riksmarskalksämberet uti detta ärende afgifvit underdånigt utlåtande af den 5 april 1909. Ämbetet har därvid framhållit, att de till Sophiahemmet upplåtna områdena, belägna utmed en trafikled sådan som Valhallavägen, måste äga ett synnerligen högt värde. Då det ej torde vara alldeles otänkbart, att en flyttning af Sophiahemmet, om också först i en mera aflägsen framtid, af en eller annan anledning, exempelvis en erforderlig ombyggnad, kunde blifva ifrågasatt, skulle statsverket, påpekar riksmarskalksämberet vidare, om det afhände sig äganderätten till områdena, gå förlustigt en egendom af högst betydligt värde, som, då den ej längre vore erforderlig för Sophiahemmets ändamål, skulle kunna användas till förläggande därstädes af en eller flera af de statens institutioner, för hvilka nya och ändamålsenliga byggnadsplatser allt emellanåt visa sig behöfliga. Sophiahemmets betydelsefulla uppgift och dess i stark utveckling stadda verksamhet anser riksmarskalksämberet dock innefatta skäl, som tala för ett särskildt tillmötesgående af dess intressen i förevarande hänseende, och har därför tillstyrkt, att Sophiahemmet erhåller en bestämd längre upplåtelse tid, hvilken kunde tänkas utsträckt t. ex. till en tidrymd af 50 år. Därest Kungl. Maj:t skulle finna särskild anledning att tillmötesgå den af Sophiahemmets styrelse gjorda framställningen och anse hemmets viktiga och för fosterlandet gagnande verksamhet bäst befordras genom ett bifall till samma framställning, har riksmarskalksämberet därjämte ansett sig böra uttala, att något väsentligt hinder från Djurgårdens synpunkt däremot ej förefunnes. Därest Kungl. Maj:t skulle finna skäl på något af nu ifrågakända sätt bereda Sophiahemmet en tryggare besittningsrätt till dess område, hemställer emellertid riksmarskalksämberet, att nådig föreskrift i sammanhang därmed måtte lämnas, att Sophiahemmet skall vid blifvande uppgörelse med riksmarskalksämberet i och för områdets öfverlämnande på de nya villkoren vara skyldigt underkasta sig sådana mindre regleringar af gränserna för dess område, som kunna föranledas af det ordnande af vägarna och trafiklederna i dess närhet, hvar till andra i omgifningen medgifna eller ifrågasatta upplåtelser kunna gifva anledning.

Medicinalstyrelsen, som genom nådig remiss erhållit befallning att yttra sig öfver ifrågavarande ansökning, har, på därom gjord framställ-

ning, i anledning af innehålllet i riksmarskalksämbetets utlåtande från Sophiahemmets styrelse erhållit ett yttrande i ärendet.

Sophiahemmets styrelse erinrar därvid, att initiativet till en genomgående omskapning af förutvarande ytterst bristfälliga sjuksköterskeutbildning i vårt land i väsentlig mån tillkommer Sophiahemmet, hvars program varit och är att kvinnor, utgångna företrädesvis ur de bildade klasserna, men alltid utrustade med god skolunderbyggnad, må såväl teoretiskt som praktiskt vid både eget och allmänna sjukhus erhålla utbildning till sköterskor. Omfattningen af denna del af Sophiahemmets verksamhet framgår däraf, att hemmets sköterskor för närvarande verka på 38 i olika delar af landet spridda sjukvårdsanstalter, hvarjämte å 20 af dessa anstalter, som mottaga sjuksköterskeelever till utbildning, Sophiasystrar biträda vid undervisningen. Sedan hemmets tillkomst hafva 73 olika arbetsfält varit upptagna. Profelevernas antal under denna tid har varit 798. Af 531 under längre eller kortare tid utbildade elever hafva 306 afskilts till sköterskor. Af dessa verkade vid 1908 års utgång 106 direkt i Sophiahemmets tjänst. Antalet profsköterskor och elever var vid samma tid 42.

Styrelsen meddelar vidare, att å Sophiahemmet, som har 68 sängplatser, under åren 1889—1908 vårdats 14,020 patienter, af hvilka 378 åtnjutit kostnadsfri vård. Antalet opererade patienter har under samma tid uppgått till 16,158, däraf på polikliniken 5,084. Under 1908 års lopp hafva å sjukhemmet vårdats 1,017 patienter, däraf 36 kostnadsfritt.

Utgifterna för bedrivande af hemmets verksamhet hafva under år 1908 uppgått till 199,160 kronor 51 öre.

Vidare anför styrelsen för Sophiahemmet, att kostnaderna för de å tomten uppförda byggnaderna, som helt och hållet bestridts genom gåfvo-medel utan anlitande af vare sig stat eller kommun, till 1908 års slut uppgått för nybyggnader till 561,755 kronor 18 öre, för tillbyggnader till 197,822 kronor 55 öre samt för reparationer och förbättringar å byggnaderna till 108,566 kronor 54 öre eller tillsammans till 868,144 kronor 27 öre. Skulle dessa byggnader med de ökade arbetskostnader och höjda pris å alla slags materialier, som äro för handen, nu uppföras, skulle emellertid, enligt hvad styrelsen anmärker, sistnämnda i och för sig betydande belopp ej förslå, utan denna summa behöfva väsentligen ökas. Det ligger därför enligt styrelsens mening i sakens natur, att Sophiahemmet söker trygghet för orubbadt innehaf af den mark, hvarå dessa dyrbara byggnader, som utgöra villkoret för dess omfattande verksamhet, uppförts.

Den af styrelsen för Sophiahemmet påtänkta åtgärd att skilja de nu i en byggnad sammanförda medicinska och kirurgiska afdelningarna kräfvor ock, anför styrelsen vidare, för sin verkställighet disposition af tomtens norra del för byggnadsbehof, och knappast skulle det, menar styrelsen, låta försvara sig, om den för ett sådant omordnande och utvidgande af sin verksamhet fortfore att nedlägga ytterligare storartade belopp å byggnader på en grund, hvars framtida bibehållande kunde vara beroende på ett tillfälligt, om än aldrig så osannolikt maktspråk. Få, om ens någon af tomtinnehafvarna å Djurgården torde enligt styrelsens åsikt för uppfyllandet af sina växlande uppgifter vara mera beroende af den plats, hvarå de verka, än Sophiahemmet. Detta icke blott med hänsyn till de stora kostnader, som nedlagts å dess byggnader, utan ock till följd af platsens fördelaktiga läge för Sophiahemmets kombinerade verksamhet såsom en läro- och utbildningsanstalt för sköterskor och en sjukvårdsanstalt, som, för att fylla sitt ändamål, måste vara lätt tillgänglig för en stor del af hufvudstadens praktiserande läkare.

Då Sophiahemmets verksamhet kommer hela landet tillgodo och afser ett ändamål af stort allmänt intresse, för hvars tillgodoseende statens direkta ingripande skulle kunna anses påkalladt, om denna anstalt ej funnes, samt det följaktligen ur statens synpunkt väl aldrig skulle vara befogadt att, genom att afhända Sophiahemmet den nuvarande tomten, försätta anstalten i den ställning, att dess verksamhet ej kunde där fortsättas och det på byggnaderna nedlagda betydande kapitalet ginge förloradt, anser sig styrelsen för Sophiahemmet böra vidhålla sin i den underdåniga ansökningen gjorda hemställan.

För egen del har medicinalstyrelsen afgifvit underdånigt utlåtande af den 17 januari 1910 och därvid vitsordat den stora betydelse Sophiahemmet haft och har icke blott för hufvudstaden och dess befolkning utan äfven för hela landet såväl genom den sjukvård, som vid anstalten meddelas, som ock genom utbildandet af dugande sjuksköterskor, af hvilka många numera utöfva sin verksamhet å ett stort antal sjukvårdsanstalter i vårt land. Medicinalstyrelsen anser därför, att Sophiahemmets styrelse har goda skäl för sin önskan att erhålla tryggare rättsförhållanden med hänsyn till det jordområde, öfver hvilket hemmet för närvarande förfogar, helst ytterligare utveckling af Sophiahemmets verksamhet med säkerhet torde kunna emotses. Men å andra sidan erkänner medicinalstyrelsen, att det kunde leda till en af omständigheterna icke påkallad förlust för statsverket, om staten afhände sig Sophiahemmets

tomt på sådant sätt, att den för hemmets räkning kunde försäljas vid en möjlig framtida förflyttning af sjukvårdsanstalten.

Medicinalstyrelsen hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte medgifva, att Sophiahemmets nuvarande, å förenämnda karta närmare angifna område må af hemmet fortfarande disponeras, så länge området af Sophiahemmet för sjukvårdsändamål behöfves och brukas.

Med anledning af innehållet i medicinalstyrelsens utlåtande hafva handlingarna i ärendet öfverlämnats till riksmarskalksämbetet, som i skrifvelse den 7 mars 1910 meddelat, att Hans Maj:t Konungen, vid underdånig föredragning samma dag, behagat förklara hinder icke möta från Hans Maj:ts sida mot att det nu till Sophiahemmet upplätta området må af hemmet fortfarande disponeras, så länge området af Sophiahemmet för sjukvårdsändamål eller för sitt nuvarande ändamål användes, dock att härigenom ingen ändring gjordes i den af riksmarskalksämbetet i dess underdåniga utlåtande den 5 april 1909 gjorda hemställan rörande skyldighet för Sophiahemmet att vid blifvande uppgörelse i och för områdets öfverlämnande på de nya villkoren underkasta sig sådana mindre regleringar af gränserna för dess område, som kunna föranledas af det ordnande af vägarna och trafiklederna i dess närhet, hvartill andra i omgifningen medgifna eller ifrågasatta upplåtelser kunna gifva anledning.

Departements-
chefen.

Sophiahemmet, tillkommet på initiativ af Hennes Maj:t Änkedrottningen, har, såsom förut omnämnts, till uppgift att medverka till främjandet och utvecklingen af en god, tidsenlig allmän och enskild sjukvård samt för sådant ändamål dana och upprätthålla en egen kår af skolade sjuksköterskor. För genomförandet af sina uppgifter har Sophiahemmet inrättat ett sjukhem, som, vid sidan af den därstädes åt eleverna meddelade teoretiska undervisningen, skall vara den grundläggande skolan för deras praktiska utbildning och på samma gång lämna fullt tidsenlig vård åt patienter ur olika samhällsklasser, vidare ett sköterskehem, afsedt att vara den gemensamma föreningspunkten för Sophiahemmets samtliga sköterskor, profsköterskor och elever samt särskildt att hysa de å sjukhemmet arbetande, samt slutligen ett ålderdoms- och hvilohem, som, anordnad i en inom Sophiahemmets område uppförd särskild byggnad, är afsedt dels och företrädesvis åt äldre pensionsberättigade Sophiasystrar dels ock åt aktiva medlemmar af sjuksköterskekåren, hvilka komma i tillfälligt behof af hvila och vård. I syfte att tillförsäkra

sköterskekårens medlemmar understöd, sedan de på äldre dagar lämnat sitt kall, finnes därjämte inrättad en pensionskassa.

Såsom torde vara allmänt känt och jämväl af medicinalstyrelsen vitsordats, har Sophiahemmet genom det sätt, hvarpå dess verksamhet utöfvats, haft och äger fortfarande stor betydelse för hela vårt land och lärar därför också vara förtjänt af all uppmuntran.

Å det område af norra Djurgården, som till Sophiahemmet upplåtits, finnas för närvarande, enligt hvad styrelsen för hemmet meddelat, uppförda byggnader med ett värde af inemot 900,000 kronor. Redan af denna anledning lär vara förklarligt, att Sophiahemmet önskar bereda sig en så vidt möjligt tryggad rätt till det område, som af hemmet nu innehafves. Och gifvet är, att styrelsen icke anser sig kunna nedlägga ytterligare kostnader i och för tomtens fortsatta bebyggande, därest upplåtelsen, såsom i det af Djurgårdens förvaltning gjorda erbjudande afsetts, skulle omfatta allenast 20 år. Då det äfven enligt min mening är angeläget, att Sophiahemmet icke genom åtgärder från statens sida hämmas i sin utveckling, anser jag, att hemmet bör erhålla en betydligt mera tryggad rätt till dess nuvarande område. Å andra sidan torde icke böra ifrågasättas att afhända kronan äganderätten till området, då den möjligheten icke är utesluten, att Sophiahemmet vid sådant förhållande en gång skulle finna sig föranlåtet att i spekulationsyfte sälja området och förlägga hemmet till annan plats. Om emellertid ifrågavarande område till Sophiahemmet upplättes att disponeras, så länge detsamma användes för sitt nuvarande ändamål, synes Sophiahemmet blifva tillräckligt tillgodosedt, på samma gång kronans intressen tillvaratagas. Vid upplåtelsen torde böra fogas det af riksmarskalks-ämbetet ifrågasatta villkor. Vidare torde böra föreskrifvas, att Kungl. Maj:t skall äga att förordna en ledamot i Sophiahemmets styrelse.

Jag tillåter mig i detta sammanhang erinra, att enligt Rikets Ständers skrifvelse den 1 december 1809 Djurgården skall förblifva under Kungl. Maj:ts enskilda disposition, samt att Hans Maj:t Konungen förklarar hinder icke möta från Hans Maj:ts sida mot en upplåtelse af den art jag nyss omnämnt. Emellertid synes i förevarande fall med hänsyn till såväl upplåtelsens beskaffenhet som områdets värde äfven Riksdagens modgifvande till upplåtelsen böra inhämtas.»

Enligt hvad af statsrådsprotokollet framgår har, sedan tiden för de af framlidne konung Oscar II till förmån för Sofiahemmet gjorda upplåtelser af mark å kungl. Djurgården med nämnda konungs frånfälle gått till ända, förnyad upplåtelse af anstaltens område icke ännu skett.

Utskottet.

Jämligt gällande bestämmelser för Djurgårdens förvaltning kan sådan upplåtelse icke medgifvas för längre tid än under den upplåtande konungens regeringstid. Med hänsyn emellertid till de omfattande byggnader, som numera äro för anstaltens räkning och för tillgodoseende af dess för sjukvården i landet synnerligen gagnande verksamhet uppförda å området, finner utskottet det tillbörligt, att Sofiahemmet enligt dess styrelses åstundan beredes en tryggare besittning däraf, än som sålunda enligt nämnda bestämmelser kan anstalten tillförsäkras. På grund häraf och då det föreliggande förslaget skulle på ett enligt utskottets mening fullt tillfredsställande sätt betrygga Sofiahemmets innehaf af området i fråga utan att kronan behöfver definitivt afhända sig den därtill hörande synnerligen värdefulla marken, får utskottet hemställa

att Riksdagen må bifalla Kungl. Maj:ts förevärande proposition.

Stockholm den 15 april 1910.

På jordbruksutskottets vägnar:

THEODOR ODEMBERG.